

A velencei Fondaco dei Tedeschi és a gályarabok.

A gályarabok általánosan ismert történetében nem kis szerep jut a velencei német kereskedőknek, akik nemcsak nagy pénzáldozatot hoztak hithőseink érdekében, de egyébként is sokat fáradoztak értük. E német velencei kereskedőkre vonatkozólag a különben részletes forrás, a Kocsi Csergő Bálint-féle *Narratio Brevis* nem sok felvilágosítást nyújt.

A gályarabok történetével foglalkozván, a szóban forgó velencei német kereskedők után kutatni kezdtem. Kutatásom eredménye a következő:

A velencei német kereskedők kevés kivétellel a Rialto hid mellett, a Canal Grande partján épült palotában laktak, amelyet Fondaco dei Tedeschi (= németek fondakója) néven ismernek még ma is a velenceiek. Mostanság a Fondaco dei Tedeschi palotában a pénzügyigazgatóság van elhelyezve.

A fondaco szó állítólag az arab fonduk szóból származik; jelentése egy a görög *πανδοχείον* (régibb alak *πάνδοκος*) szóéval, a mi oly raktárt jelöl, amelyben vendéglő is van.

Velencében két ilyen Fondaco volt, egyik a Fondaco dei Turchi, vagyis a török kereskedők bolt és szállóháza, a másik a Fondaco dei Tedeschi a német kereskedők használatára. Mindakét Fondaco a velencei köztársaság tulajdonát képezte, tehát a török meg a német kereskedők csak zsellérségben birták. A Fondaco dei Tedeschi 1228-ban épült a „Teutonici“ kereskedők számára (a teutonok közé sorozták a tulajdonképeni németeken kívül a szavojaiakat, cseheket, lengyeleket és . . . magyarokat!), a tűzvész azonban ezt az eredeti épületet elhamvasztotta, s a velencei köztársaság a Fondaco dei Tedeschi ma is álló palotáját 1505-ben építtette. Ma ugyan már nem sok dísz található rajta, de gályarabjaink idejében e palotát kívül Tizian festményei díszítették,

belül pedig a dúsgazdag német kereskedők ékesítették a velencei híres művészekkel.

A Fondaco dei Tedeschiben 25 bolthelyiség és 72 lakószoba volt, amelyekben a német kereskedők és alkalmazottjaik laktak. A Fondaco lakói maguk közül úgynevezett consulokat választottak, hogy ezek őket a köztársaság hatóságainál és egyébütt képviseljék s a Fondacot igazgassák.

A velencei német kereskedők legnagyobbbrészt Augsburgból, Nürnbergből és *Kaufbeuernből* származtak, s az evangéliomnak nemcsak szóval, de tettel is buzgó követői voltak, mivel azonban az inquisitio emberei éberül örködtek az „eretnekség ellen“, a Fondaco lakói a legnagyobb titokban, csakis magán uton végezték istentiszteletüket. Amit a mi gályarabjaink érdekében tettek, arról részben a Lampe-féle Historiában található EIKAE Literarum (447—489. l.), részben a Kocsi Csergő Bálint Narratio Brevisében lelünk felvilágosítást. A gályarabok ügyét Velenczében Zaffi Miklós támogatta leginkább, akiről egy más alkalommal fogom bebizonyítani, hogy nem orvos volt, hanem a velencei német református gyülekezet lelkésze.

Forrásaink a kereskedők közül Fonten és Bergert, Schorer Keresztelő Jánost és Lauber Mátyást jelölik meg. Fonten és Bergerre vonatkozólag új adatot nem találtam. Szerencsésebb eredményre jutottam a Schorer és Lauberre vonatkozó kutatásomban. Eredményeim a következők: A Schorer család Augsburgból származott Velenczébe, s a Fondaco dei Tedeschiben vagy 170 esztendőn át tartózkodott. A Fondaco dei Tedeschi anyakönyvei arról tanuskodnak, hogy már 1551-ben állandóan Velenczében tartózkodott a három Schorer testvér: Ferencz, György és Jeromos. Az 1629. évben Augsburgból Velenczébe menekült Schorer Raimund (lásd: Zapf, Augsburgische Bibliothek 1795. 246. és 423. lap) s itt 1637. ápril 10-én halt meg. Schorer Raimund fia Schorer K. János, aki a gályarabok érdekében annyit fáradozott. Ő már az 1640. évben viselte a Fondaco consuli tisztét, tehát 1676-ban már éltes embernek kellett lennie. Sikerült arcképét is megszereznem, amely alá e sorok vannak írva:

Sic Jan-Baptistae Schoreri vultus habebat:

Pagina virtuti haud sufficit ulla viri.

(amico dilectissimo memoriae caus. F. Norimb.

Johannes Michaël Dilherrus P. et P. P.)

Udalricus Meyr Pinxit. Matthaeus Kiisell sculpsit.

Schorer K. János a Fondacoban levő lakásán kívül a S. Giuliano templom mellett a Pontedella Guerra közben is tartott szállást. Ez utóbbit valószínűleg abból a czélből, hogy itt evangéliomi istentiszteletet tartathasson. Nem is maradt titokban ez a tény, s a hatóság előtt gyanúba jött. de mivel az „eretnek“ istentisztelet vádját rábizonyítani nem tudták, megelégedtek azzal az utasítással, hogy „Schorer K. János uram a jövőben a botránkoztatástól óvakodjék.“

A Lauber család *Kaufbeuernből* származott Velenczébe, de nem állapítható meg, hogy ez a Velenczébe származás mikor történt. Tény az, hogy a gályarabokat pártfogoló Lauber Mátyás a Fondacoban 1664 óta lakott, s itt a német kereskedők consuli tisztét viselte 1666-tól 1669-ig és 1673-tól 1675-ig. 1710. decz. 26-án halt meg, s a Lido szigetén temették el.¹⁾ Sírfelirata a következő (lásd Cicogna 509. fasc. 6. Isole Lido. Inscrizioni nel cimiterio degl' Inglesi, Alemanni ec. n. 5.)

Sta viator

Hic iacet

¹⁾ Lauber Mátyás sirhalma báró Degenfeld Ferdinándé mellett volt, aki a magyarországi Degenfeldek őse. Ennek sírfelirata:

Illustrissimus et excellentissimus dominus

Dn. Ferdinandus

L. B. a Decenfeld

S. Ven. reip. conductus

Ser. electori Palatino a consiliis intimis

et eiusdem consil. bellici praeses

Natus est 31 decembris anno MDCXXIX

denatus 25 aprilis anno MDCCX

hic suam expectat anastasin

prout pius prudens fortis et constans

et immortalitate dignus eheu

saxum hoc erigi curabant ex fratribus nepotes.

Illustrissimus Dominus Mathias Lauber
 S. Caes. Mai. a consiliis in mercibus dirigendis
 nationique Germanicae quae degit
 hic Venetiis suo tempore fuit
 consul meritissimus
 Natus Kaufbeira 27. ianuarii 1627
 et denatus
 1710 26 Decembris die Sti. Stephani
 Venetiis
 animae requiem precare et lucem
 perpetuam.

A XVII. század második felében egyébként a következő nevesebb német családok laktak Velenczében:

Auracher (Nürnberg), Burkhard (Zürich), Ebert, Eicheler, Fleischbein (Majna Frankfurt), Haid (Nürnberg), Hopfer (Augsburg), Imhof (Nürnberg), Kechel (Ulm), Langenmantel (Augsburg), Lauber (Kaufbeuern), Mangolt (Kaufbeuern), Möller (Lindau), Pfeffenhauser, Peller (Nürnberg), Pilgram (Memmingen), Pommer, Rottenhofer (Nürnberg), Schmid, Schorer (Augsburg), Sebald.

Valószínű, hogy a felsorolt családok mind hozzájárultak többé-kevésbé a gályarabok és a buccarii vértanúk kiszabadításához.

Kocsi Csergő Bálint a Buccariból kiszabadultakra vonatkozólag a következőket mondja:

Expositi in portu, alii quidem suis viribus diversorium ingredi poterant, sed Stephanus Kallai jam jam moriturus, per pium et fidelem fere per annum hospitem Reverendi Stephani Beregszaszi D. Constantinum Albertum Nobilem Rhaetum ulnarum complexu, in quartam usque contignationem diversorii ad Mariam Formosam deportatus est: et ibidem Vir pius et Doctus, Constantissimus et invictissimus Christi modo nominatus Martyr pie in Domino propter Dominum Anno 1676 Mensis May 24 moritur.

Szóval a Buccariból szabadultakat a velencei Maria Formosa téren levő vendégfogadó negyedik emeletén helyezték el. A Maria Formosa tér mai napig is megvan, s rajta a négyemeletes ház.

Sikerült megállapítanom, hogy miért épen ebbe a szállóba, „diversoriumba“ vitték őket. Steffani Sebestyén következő című kis könyve vezetett nyomra: *Il Faro delle cioe Venetia supplichevole e festiva per la liberatione di Vienna . . . In Venetia. 1684.* Ez a kis munka, amint címe is mutatja, Bécsnek a török ostrom alól történt felszabadításáról szól, s többek közt élénk képét adja azon ünnepélyeknek, amelyeket Bécs felszabadításának örömeire rendeztek. Az 5. lapon így szól:

„Il Campo à Santa Maria Formosa era il Teatro ove con piu frequenza confiuivano i popoli al Palaggio del Signor Baron Tassis, Mastro generale delle Poste di Germania, situato in detto Campo, s'affovalano à truppe à truppe, mercanti, botteghieri, operarii, e fino alla mezza notte per il piu da quel Cavagliere accreditatissimo, attendavano i ragguagli, o prosperi o avversi con impazienza si grande, che non e facile esprimerla.“

Ebből az idézetből kitűnik az, hogy a velencei Santa Maria Formosa téren nagy néptömeg gyűlt egybe báró Tassis most Taxis, a póstavállalat tulajdonosának háza elé. Az a diversorium, amelybe a gályarabok szálltak, véleményem szerint tehát ez a póstház volt, mert hiszen közismert tény az, hogy ez időben a nagy városok póstaállomásain egyúttal szállóhelyiségek is voltak a póstakocsikon, vagy hajókon érkezettek vagy elútazni kívánók használatára.

Balogh Elemér,
ev. ref. lelkész.